

Riktlinjer för handläggning av ärenden gällande våld i nära relation

Beslutsdatum	2020-04-28	Dokumenttyp	Riktlinje
Beslutad av	Arbetsmarknads- och socialnämnden	Dokumentägare	Förvaltningschef
Diarienummer	2020/ASN 0032 003	Giltighetstid	Tillsvidare

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
2	Syfte och mål	5
2.1	Syfte	5
2.2	Målgrupp	5
3	Lagar och föreskrifter	6
3.1	Barnrättslagen	7
3.2	Lex Sarah	8
4	Organisation och samverkan	8
4.1	Ansvarsfördelning	8
4.2	Personalens kompetens	10
4.3	Handledning	10
4.4	Metoder	10
4.5	Samverkan	11
4.5.1	Extern samverkan	11
4.5.2	Intern samverkan	12
4.5.3	Samverkan med förskola och grundskola	12
5	Våldets uttryck	12
6	Vuxna som utsätts för våld i nära relation	13
6.1	Faktorer att ta hänsyn till i arbetet med våld i nära relation	13
6.2	Allmän rådgivning och information	14
6.3	Utredning	14
6.4	Bemötande	15
6.5	Insatser	15
6.6	Boende	16
6.7	Ekonomiskt bistånd	17
6.8	Behov av tolk	17
6.9	Nyanlända personer	18
6.10	Tvåårsregeln	18
6.11	Särskild utsatthet	18
6.11.1	Ett intersektionellt perspektiv	19

6.12	Hedersrelaterat våld.....	20
7	Barn och unga som utsätts för våld.....	21
7.1	Socialstyrelsens föreskrifter.....	21
7.2	Barnperspektiv.....	21
7.3	Faktorer att ta hänsyn till i arbetet med våld i nära relation.....	21
7.4	Utredning.....	22
7.5	Bemötande.....	23
7.6	Insatser.....	24
7.7	Barn på skyddat boende.....	24
7.8	Insatser när vårdnadshavare inte är överens.....	25
7.9	Våld som bakgrund till vårdnadskonflikt.....	25
7.10	Barncentrum.....	25
8	Insatser till våldsutövare.....	26
8.1	Bemötande.....	26
8.2	Insatser.....	26
9	Skydd och säkerhet.....	27
9.1	Hantering av akter och skyddade personuppgifter.....	27
9.2	Sekretessmarkering.....	27
9.3	Skyddad folkbokföring.....	27
9.4	Fingerade personuppgifter.....	28
9.5	Utredningar när någon av föräldrarna har skyddade personuppgifter.....	28
9.5.1	Vårdnads-, boende- och umgängesutredningar.....	28
9.5.2	Barnavårdsutredning.....	28
9.6	Sekretessbeläggning av barns eller ungas vistelseadress.....	29
9.7	Posthantering.....	29
9.8	Besök på förvaltningen.....	29
9.9	Samverkan vid akut skyddsbehov.....	29
9.10	Rättsväsendet.....	30

Senast reviderad av dokumentägaren	[Ska inte vara ifylld om nämnden ska besluta om revidering]
Reviderad med anledning av	[Ska inte vara ifylld om nämnden ska besluta om revidering]

1 Inledning

Riktlinjerna för handläggning av ärenden gällande våld i nära relation fastställs av arbetsmarknads- och socialnämnden och är ett styrdokument som riktar sig främst till handläggare inom arbetsmarknads- och socialförvaltningen. Syftet med riktlinjerna är att de ska ge en så bra vägledning som möjligt i handläggarnas arbete med en rättssäker utredning, behovsbedömning och beslutsfattande så att de som är utsatta för våld i nära relation ska få sitt behov av skydd och stöd tillgodosedda. Riktlinjerna utgår från gällande föreskrifter och allmänna råd och möter lagstiftningens ökade krav och förhållningssätt avseende handläggning av ärenden där det förekommer våld. De utgår också från ett barnperspektiv. Som komplement till riktlinjerna ska det även finnas lokala rutiner som är enheternas arbetsdokument.

2 Syfte och mål

2.1 Syfte

Riktlinjerna syftar till att:

- ge vägledning i hur utredning, dokumentation och uppföljning av insatser för våldsutsatta och våldsutövare ska ske
- vuxna som är eller varit utsatta för våld i nära relation ska få sitt behov av skydd och stöd samt sina rättigheter tillgodosedda
- barn och ungdomar som är eller har varit utsatta för, eller som har bevittnat våld i nära relation ska få sitt behov av skydd och stöd samt sina rättigheter tillgodosedda
- den våldsutsattas egna resurser ska stärkas och utvecklas så att denna kan leva ett liv utan våld
- den som har utövat våld ska få stöd i att ta ansvar för sitt våldsutövande
- arbeta för att våldet ska upphöra

2.2 Målgrupp

Riktlinjerna avser insatser till:

- vuxna som är eller varit utsatta för våld i nära relation
- barn och ungdomar som är eller har varit utsatta för våld i nära relation eller som har bevittnat våld i nära relation
- våldsutövare i nära relation

Att ett barn eller en ungdom *bevittnat våld* i nära relation innebär att denne har sett, hört eller varit medveten om våld mellan personer som barnet har nära relationer till.

Begreppet *närstående* är könsneutralt och syftar på varje person som den utsatta i det enskilda fallet bedöms ha en nära och förtroendefull relation till. Det kan därmed ibland inbegripa en vidare krets än den närmaste familjen, en partner eller före detta partner, framförallt när det gäller barn och unga.

Med *barn och ungdom* avses personer under 18 år.

3 Lagar och föreskrifter

Rådande lagar och föreskrifter är styrande. Handläggare för ärenden som gäller enskilda inom nämndens område ska hålla sig uppdaterade om lagar och föreskrifter inom sitt verksamhetsområde.

Kommunen har det yttersta ansvaret för att barn och vuxna som lever med våld i nära relation får det stöd och den hjälp de behöver.¹ Socialtjänstens arbete avseende våld i nära relation regleras främst genom socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4). All handläggning i ärenden där det förkommer våld i nära relation ska utgå från lagstiftning, föreskrifter och Socialstyrelsens allmänna råd.

Av 5 kap. 11 § SoL framgår:

Första stycket Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Andra stycket Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Tredje stycket Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

Fjärde stycket Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver. Lag (2012:776)².

¹ 2 kap 1 § SoL

² SFS 2012:776 Lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) skärptes år 2014 vad gäller utredningar om barn.

Av föreskrifterna framgår även att nämnden ska fastställa mål för arbetet med våldsutsatta samt fastställa var i verksamheten ansvaret ligger för att utreda, fatta beslut i och följa upp ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld.

SOSFS 2014:5, Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS gäller från 1 januari 2015. Dessa föreskrifter ska tillämpas vid dokumentation under handläggning av ärenden som gäller enskilda samt under genomförande och uppföljning av insatser.

Som komplement till föreskrifter och allmänna råd ger Socialstyrelsen ut handböcker inom olika områden.

Handboken ”Våld” syftar till att ge socialtjänsten och hälso- och sjukvården vägledning inom området våld i nära relationer och tar upp lagstiftning och förarbeten samt kunskap baserad på forskning och erfarenheter från verksamheterna.

Handboken ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” ska underlätta tillämpningen av de lagar och regler som gäller socialnämndens handläggning av ärenden.

3.1 Barnrättslagen

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige, barnrättslagen. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som alla tillsammans utgör en helhet men fyra av artiklarna utgör de grundläggande och vägledande principerna som alltid ska beaktas vid frågor som rör barn. De övriga artiklarna ska läsas med de fyra grundprinciperna som utgångspunkt.

Artikel 2. Barnets rätt till icke-diskriminering

Artikel 3. Barnets rätt att få sitt bästa prövat

Artikel 6. Barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling

Artikel 12. Barnets rätt att komma till tals

Barnkonventionen är tydlig med att inget våld mot ett barn är motiverat. Flera artiklar i barnkonventionen är särskilt relevanta för dessa riktlinjer, exempelvis:

Artikel 5 och 18 – Föräldrarnas ansvar för sitt barn

Artikel 7 – Rätt att känna till och bli omvårdad av sina föräldrar

Artikel 9 – Barn ska inte skiljas från sina föräldrar, utom när det är nödvändigt för barnets bästa.

Artikel 19 – Barn ska skyddas mot ”alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp

Artikel 20 – Barn som av olika anledningar inte kan bo kvar i sin hemmiljö har rätt till skydd och stöd från staten, samt rätt till ett alternativt hem.

Artikel 26 – Barn har rätt till social trygghet samt till statligt stöd, ifall föräldrar eller annan saknar tillräckliga resurser

Artikel 27 – Barns rätt till skälig levnadsstandard

Vid alla beslut och åtgärder som rör barn ska en prövning av barnets bästa göras.

Riktlinjer för barnets rättigheter i Tyresö kommun³ ger vägledning kring hur en prövning av barnets bästa kan genomföras. Stöd- och informationsmaterial finns också att tillgå på kommunens intranät.

3.2 Lex Sarah

Enligt 14 kap. 3 § socialtjänstlagen är den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten skyldig att genast rapportera om han/hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande som rör den som får eller kan komma ifråga för insatser inom verksamheten.

Med missförhållanden avses såväl utförda handlingar som handlingar som någon av försummelse eller av annat skäl har underlåtit att utföra och som innebär eller har inneburit ett hot mot eller har medfört konsekvenser för enskildas liv, säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa.

Det finns särskilda riktlinjer och rutiner för lex Sarah. Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om lex Sarah.

4 Organisation och samverkan

4.1 Ansvarsfördelning

Handläggare inom arbetsmarknads- och socialförvaltningens enheter ska samverka i ärenden som rör våld i nära relation. Samverkan ökar förutsättningarna för samsyn och bättre resultat av stöd och insatser. Arbetet ska bedrivas utifrån den

³ Antagna den 20 januari 2020

enskildes perspektiv. Olika utredningar och insatser ska samordnas så att de inte motverkar varandra.

I ärenden där det förekommer våld i nära relation är arbetet organiserat enligt följande:

- Mottagningen för barn och unga tar emot orosanmälningar när det gäller barn som upplever våld i nära relation och gör en förhandsbedömning av behov av stöd och skydd. Därefter flyttas ärendet över till barn- och ungdomsenheten.
- Handläggare på barn-och ungdomsenheten ansvarar för att utreda, besluta om insats samt följa upp insatser för barn och ungdomar som blivit utsatta för eller bevittnat våld i nära relation.
- Råd- och stödinsatser till barn och ungdomar kan ges av mottagningen för barn och unga samt barn- och ungdomsenheten, resursenheten eller av samarbetspartner.
- Samtal enligt Trappanmodellen⁴ och familjebehandling kan ges av resursenheten eller samarbetspartner.
- Handläggare i relationsvårdsteamet inom enheten för relationsvåld och mottagning barn och unga ansvarar för att utreda, besluta om insatser samt följa upp insatser för våldsutsatta vuxna personer.
- Insatsen råd- och stöd till vuxna ges av handläggare i relationsvårdsteamet.
- Behov av skyddat boende utreds av relationsvårdsteamet och beslut om insatsen, upp till 30 dagar, fattas av enhetschef. Beslut om eventuell förlängning av insatsen fattas av förvaltningschef.
- Råd- och stödinsatser till våldsutövande förälder ges av resursenheten eller samarbetspartner.
- Handläggare på familjerätten genomför samarbetsamtal. Familjerätten gör också vårdnads-, boende- och umgängesutredningar när det begärs av tingsrätten.
- Ansökan om ekonomiskt bistånd utreds och handläggs av försörjningsstödsenheten.

I Tyresö kommun finns en funktion som samordnare för våld i nära relationer. Det finns även en intern samverkansgrupp inom arbetsmarknads- och socialförvaltningen bestående av representanter från alla delar av förvaltningen.

⁴ Trappan är en modell för krissamtal med barn som upplevt våld i sin familj. Den utvecklades av Rädda Barnen i slutet av 1990-talet.

4.2 Personalens kompetens

Personal som arbetar med handläggning och uppföljning av alla slags ärenden som gäller enskilda enligt socialtjänstlagen (2001:453) bör ha kunskap om våld och andra övergrepp av eller mot närstående samt ha förmågan att omsätta kunskaperna i det praktiska arbetet. Personalen bör dessutom ha socionomexamen (SOSFS 2014:4).

Personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld bör dessutom ha kunskaper om

- hur man för samtal med ett barn om våld och andra övergrepp, och
- vilka konsekvenser det kan få för ett barn att utsättas för eller bevittna våld eller andra övergrepp av eller mot närstående (SOSFS 2014:4).

Handläggare ska kunna göra en initial bedömning av om det föreligger risk för våld eller hot om våld samt kunna göra en risk- och säkerhetsbedömning. Förutsättningar för ett kvalificerat arbete är att handläggare har kunskap om våld i nära relationer, kännedom om förvaltningens riktlinjer och organisation gällande arbetet med våld i nära relation, samt kunskap om gällande lagstiftning. Handläggare behöver ha förmåga att bemöta en person i kris samt förhålla sig till motstridiga intressen och konflikter.

Handläggare behöver även vara medveten om sina egna föreställningar och värderingar kring våld för att förutsättningslöst kunna bemöta våldsutsatta personer. Om till exempel en utsatt kvinna missbrukar eller är handlingskraftig betyder det inte att våldet är mer legitimt. Genom att använda bedömningsinstrumentet FREDA⁶ minskar risken att bedömningen påverkas av stereotypa föreställningar om våld i nära relation.

4.3Handledning

I ärenden där handläggare samverkar mellan enheterna kan gemensam handledning vara av vikt. Handläggare ska kunna ta upp behovet av gemensam handledning samt bjuda in varandra till respektive grupps handledning. Handledaren ska ha kompetens om våld i nära relation.

4.4 Metoder

För bedömning av våld i nära relation mellan vuxna ska huvudsakligen bedömningsinstrumentet FREDA användas. Detta bedömningsinstrument kan

⁶ FREDA- standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer. FREDA består av en manual och tre instrument.

vara ett stöd i utredningen för att få en bild av omfattningen av våldet samt för att göra en riskbedömning avseende våld.

FREDA är framtaget till stöd för socialtjänstens arbete med våldsutsatta personer för att synliggöra våldet och göra riskbedömningar för fortsatt våld. Instrumentet har tre delar:

- FREDA-kortfrågor som är ett stöd i att identifiera våld i enskilda ärenden.
- FREDA-beskrivning är ett stöd i att få en uppfattning om karaktären på det våld som förekommit eller förekommer.
- FREDA-farlighetsbedömning hjälper socialtjänsten att bedöma risken för fortsatt utsatthet och ska användas som underlag för att bedöma behovet av skydd.

Även andra instrument kan användas vid vissa enheter, till exempel SARA eller PATRIARK.

SARA (Spousal Assault Risk Assessment guide) används för att bedöma risk för partnervåld och för planering av insatser för att undvika upprepat våld.

PATRIARK används för att bedöma risk för hedersrelaterat våld. Metoden utgör en grund för bedömningar av risker och planering för adekvata skyddsåtgärder och innehåller tre delar varav den första delen täcker fem riskfaktorer beträffande mönstret i det hedersrelaterade våldet. Den andra delen kartlägger gärningspersonen/personernas psykosociala status (fem riskfaktorer) och den tredje delen fokuserar på fem sårbarhetsfaktorer och bakgrund hos offret eller offren.

4.5 Samverkan

4.5.1 Extern samverkan

Tyresö kommun deltar i Operation Kvinnofrid som arbetar för att samverkan mellan de myndigheter och organisationer som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor ska fungera. Den breda samverkan som finns mellan olika myndigheter och ideella organisationer är en viktig förutsättning för att våldsutsatta kvinnor och deras barn ska få hjälp och stöd genom hela vård- och rättskedjan.

I det förebyggande arbetet mot våld i nära relation är samverkan centralt. Övergripande samverkan leds av samordnaren för våld i nära relation. I samverkan deltar flera verksamheter. Bland andra olika delar av socialtjänsten samt elevhälsovården, vårdcentralerna, psykiatrin, polisen, beroendevården,

Brottsofferjouren, Svenska kyrkan, Tyresö tjej- och kvinnojour och Manscentrum Östra Södertörn.

4.5.2 Intern samverkan

Initialt när ett ärende blir aktuellt och barn är inblandade arbetar man samordnat med mottagandet. Mottagningen för barn och unga träffar den våldsutsatta föräldern tillsammans med relationsvårdsteamet för att gemensamt kunna ge information och bedöma behovet av stöd och skydd. Därefter kontaktas den våldsutövande föräldern.

I ärenden där det finns behov av intern samverkan inom nämndens område finns möjlighet att kalla till sameverkansmöten enligt gällande rutin.

4.5.3 Samverkan med förskola och grundskola

Det finns en handlingsplan som är gemensam för Tyresö kommuns socialtjänst, grundskolor och förskolor. Handlingsplanen syftar till att vara ett hjälpmedel för att tidigare upptäcka barn som far illa och för att utveckla en samverkan mellan skolan, förskolan och socialtjänsten omkring barn som far illa.

Handlingsplanen ska revideras och uppdateras årligen av samverkansgruppen. Mottagningsgruppen barn och unga ansvarar för detta arbete.

5 Våldets uttryck

Våld i nära relation förekommer i alla slags relationer oavsett ålder, kön, nationalitet, sexuell läggning eller social position och omfattar flera olika typer av våld.

Fysiskt våld - Till fysiskt våld räknas slag, örfilar, sparkar, knuffar, stryptag, bett, klösning, kvävningförsök eller användande av olika tillhyggen eller vapen. Det är vanligt att fysiskt våld riktas mot kroppsdelar som inte är synliga för omgivningen.

Hot om våld - Hot är att medvetet uttrycka att man ska skada partnern, dennes närstående eller barnen. Detta kan också utövas genom blickar, gester eller handlingar som kan uppfattas som skrämmande.

Sexuellt våld - Den utsatta kan bli utsatt för våldtäkt eller tvingas till sexuella handlingar. Den våldsutsatta kan också gå med på oönskade sexuella handlingar i ett försök att undvika ytterligare våld eller för att skydda barnen.

Psykiskt våld - Nedsättande uttalanden och kränkande tillmälen om den utsatta personens beteende eller utseende. Det kan också vara förnedring inför andra. Även våld eller hot om våld mot husdjur kan räknas till den psykiska utsattheten.

Försummelse - Våldsutsatta i särskilt sårbara situationer, som till exempel personer med funktionsnedsättning eller äldre, kan utsättas för försummelse genom brist på mat, hälsovård, medicin och tillsyn samt bristande hygienskötsel.

Social utsatthet - Frihetsinskränkningar som isolering genom att bli hindrad från att träffa släkt och vänner eller att delta i sociala aktiviteter.

Materiell/ekonomisk utsatthet - När den utsatte inte själv får ha tillgång till sina pengar, vare sig inkomster eller utgifter och kan tvingas skriva under lån och skuldförbindelser. Det kan vara att lägenheten slås sönder och ägodelar förstörs.

6 Vuxna som utsätts för våld i nära relation

6.1 Faktorer att ta hänsyn till i arbetet med våld i nära relation

Våld i nära relation är oftast inte en engångshändelse. Våldet kan ske planerat och kan trappas upp och bli grövre. Därför är det viktigt att våldet upptäcks tidigt.

Det är vanligt att våld normaliseras i relationer. Detta kallas för normaliseringsprocessen. Kännetecknande är att våldsutövaren gradvis krymper den våldsutsattas livs- och handlingsutrymme. Det kan medföra att den våldsutsatta själv förminskar det våld denne blivit utsatt för och inte berättar hur våldet och kränkningarna egentligen sett ut. Det är också vanligt att den som utövar våldet minimerar och förnekar graden av våld och de konsekvenser som det har.

Anpassningen till våldet leder ofta till isolering och ett ökat beroende av förövaren. Perioder utan våld kan ge den utsatta förhoppningar om att relationen ska förbättras och att våldet ska upphöra.

Relationen mellan den utsatta och förövaren kan medföra komplicerade känslor av skuld och skam, ibland i kombination med en vilja att ge stöd till förövaren. Den utsattes anpassning kan leda till en psykologisk nedbrytningsprocess med minskad självkänsla och att den utsatta anammar förövarens verklighetsuppfattning.

Konsekvenserna av våldet varierar mellan olika individer och situationer. Förutom fysiska skador och hög risk för bestående men är psykosociala belastningsfaktorer mycket vanligt bland de som har utsatts för våld i nära relation. Depression och ångeststörningar är vanliga symtom och den våldsutsatta riskerar att drabbas av posttraumatiskt stressyndrom.

Våld i nära relation leder ofta till en vårdnadskonflikt, och den våldsutsatta väljer ibland att stanna kvar i en relation på grund av oron för att förlora kontakten med barnen eller inte kunna skydda barnen mot våld. Våld i nära relation kan öka i samband med en separation eller en dom. Att ha tillgång till barnet kan vara ett sätt för den våldsutövande föräldern att fortsätta ha kontroll över sin tidigare partner.

6.2 Allmän rådgivning och information

Insatser kring våld i nära relation är alltid frivilliga för vuxna som är utsatta. Rådgivning och information bör bland annat omfatta att motivera den våldsutsatta att göra polisanmälan. Om någon efterfrågar rådgivning och information kring våld i nära relation ska detta ses som en öppen serviceinsats och inte som myndighetsutövning och då ska inte aktualisering eller utredning göras.

6.3 Utredning

När en våldsutsatt tar kontakt med arbetsmarknads- och socialnämnden och ansöker om stöd ska en utredning enligt 11 kap 1 § SoL inledas. Utredningen ska ske skyndsamt och utmynna i en bedömning av behovet av insatser samt eventuellt förslag till insatser. Det ska alltid klargöras om den vuxne har barn då en anmälan i så fall ska göras till **mottagningen för barn och unga i de fall ärendet inte är pågående, och till barn- ungdomsenheten i det fall ärendet är pågående.**

I ärenden där det finns barn i familjen ska konsekvenserna för barnen alltid övervägas innan beslut fattas. Övervägandet ska dokumenteras.

Utredning får bara ske med den utsattes medgivande.

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:4 5 och 6 kap) bör man i utredningen beakta behovet av akut stöd och hjälp på kort och lång sikt, våldets konsekvenser för den utsatta, den våldsutsattes nätverk, osv.

En riskbedömning för fortsatt våld ska göras och dokumenteras i utredningen. Riskbedömningar ska göras kontinuerligt vid behov, exempelvis när någon träffar en ny partner, vid dom gällande vårdnad, boende och umgänge osv.

Om uppgifter behöver hämtas in från andra myndigheter eller enskilda ska det finnas samtycke från den berörda personen. Medgivande krävs även om uppgifter ska delges andra myndigheter.

I de fall en polisanmälan finns bör utredningen också omfatta polisens bedömning av risken för fortsatt våld, förutsatt att samtycke finns från den våldsutsatta.

Socialtjänstens säkerhetsbedömning ska delges Polisen förutsatt att samtycke ges från den våldsutsatta. Det förekommer att socialtjänst och polis kommer fram till olika bedömningar vad gäller hot- och risksituation. Polisens bedömning ska alltid vägas in i socialtjänstens bedömning. Om polis lägger ned sin utredning med anledning av bristande bevisning, måste socialtjänsten ändå fortsätta sitt arbete och göra självständiga bedömningar utifrån sitt ansvarsområde.

6.4 Bemötande

Socialtjänstens verksamhet ska, enligt socialtjänstlagen (1 kap. 1 § SoL), bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Ett professionellt bemötande kännetecknas av respekt för den enskilde samt ett förhållningssätt som möjliggör en öppen och förtroendefull relation.

Rädsla och känslor av skuld och skam kan göra det svårt för en våldsutsatt person att vända sig till socialtjänsten. Den drabbade kan känna sig kluven om denne samtidigt tycker synd om eller på andra sätt bryr sig om den eller dem som utövar våldet. Den nära relationen är en grundläggande omständighet att ta hänsyn till i arbetet med att ge stöd och hjälp.

En våldsutsatt person kan vara rädd för sin egen och eventuella barns säkerhet och orolig för att inte bli trodd. Självkänslan och tilltron till den egna förmågan kan vara påverkad av att personen har varit utsatt för våld och kränkningar. Det är viktigt att lyssna in den enskilde och ge tillräckligt med tid. Det är också viktigt att den våldsutsatta blir tagen på allvar när denne berättar om vad som hänt. Handläggare behöver samtidigt ha ett förhållningssätt där det framgår att våld är oacceptabelt.

6.5 Insatser

Insatser beviljas med stöd av 4 kap 1 § socialtjänstlagen. Exempel på insatser som kan ges till våldsutsatta vuxna är råd och stöd, motiverande samtal, praktisk hjälp med intyg och liknande, kontaktperson, boendestöd, skyddat boende och i vissa fall transport.

När biståndsbedömda insatser beviljas ska en genomförandeplan upprättas där målet för insatserna och hur insatserna ska utföras framgår. Insatserna och genomförandeplanen ska regelbundet följas upp.

Vid bedömning av vilka insatser som ska erbjudas ska hänsyn tas till allvarlighetsgraden av våldet. En bedömning ska göras avseende risken för fortsatt våld, liksom behovet av skydd för den våldsutsatta. Denna bedömning avgör vilket stöd som ska erbjudas. I många fall vet inte den som är utsatt för våld vilka möjligheter till stöd och skydd som finns och behöver därför information om vilken hjälp som finns att få.

Ett riktmärke är att ju allvarligare våldet tagit sig uttryck desto högre risk är det för fortsatt våld och då behöver fokus på insatserna utgå från säkerhet och skydd. Dessa insatser kan kombineras med andra individuella insatser som syftar till att stärka den våldsutsatta.

När den våldsutsatta även har behov av insatser från hälso- och sjukvården ska en individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL göras tillsammans med den våldsutsatta, socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

6.6 Boende

I de fall den våldsutsatta och förövare lever tillsammans ska handläggare arbeta för att den våldsutövande partnern hålls ansvarig för sitt beteende och sina handlingar.

Våldsutövaren ska i första hand motiveras att lämna den gemensamma bostaden så att den våldsutsatta partnern och eventuella barn kan bo kvar. Ur ett barnperspektiv är det bättre att den som utövar våld lämnar hemmet än att den våldsutsatta och barnen gör det. Barnen behöver då inte ryckas upp ur sin vanliga miljö och kan gå kvar i sin förskola eller skola.

När det gäller misstänkt våld mot barn ska en särskild skyddsbedömning göras innan beslut fattas om huruvida barnet kan vara kvar i sin hemmiljö. Den våldsutsatta kan bo kvar i den gemensamma bostaden endast under förutsättning att det inte innebär någon risk för ytterligare våld. En säkerhetsplanering bör genomföras i samråd med polis i de fall en polisanmälan gjorts.

När det av säkerhetsskäl är nödvändigt att en utsatt person behöver lämna sin ordinarie bostad ska en prövning göras av den utsattas individuella behov.

Om den utsatta behöver stöd och hjälp i form av skyddat boende ska boendet ha tillräcklig bemanning och skyddsanordningar för att kunna erbjuda skydd och råd och stöd. Om det finns medföljande barn ska boendet ha personal som har kunskap om barns behov. **Boendet ska också kunna tillgodose barnets rätt till skolundervisning.** För att undvika att adressuppgifter till tillfälliga och skyddade boenden blir allmänt kända ska dessa uppgifter behandlas varsamt och inte spridas.

6.7 Ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd omfattar försörjningsstöd. Ekonomiskt bistånd omfattar också livsföringen i övrigt, de behov som den utsatta kan ha för att få en skälig levnadsnivå som inte omfattas av försörjningsstöd.

Våldsutsatta kan få ekonomiskt bistånd till skyddsåtgärder som extra lås, titthål i ytterdörr och mobiltelefon till alla i hushållet. Kostnader som uppstår i samband med skyddade personuppgifter kan också beviljas bistånd till. Det kan handla om skolresor, högkostnadsskydd, bibliotekskort som oftast är kopplat till personnummer och därför inte kan användas av den utsatta.

Om den våldsutsatta är i behov av ekonomiskt bistånd i det akuta skedet så är skyddsbehovet det primära. Tillfälligt ekonomiskt bistånd kan beviljas till den utsatta och eventuella barn. Om den utsatta inte har tillgång till sitt hem kan kostnaderna för mat, och hygienartiklar sättas på en högre nivå. Om den våldsutsatta har barn och inte kan hämta barnens kläder, skolsaker och leksaker behöver en bedömning göras om barnet eller den unge är i behov av nödvändig utrustning.

Då akut ekonomiskt bistånd är aktuellt ska en prövning göras enligt riktlinjer för ekonomiskt bistånd. Särskild hänsyn ska tas till om den utsatta har tillgång till pengar, bankkort och bankkonton i praktiken.

Vid utbetalning av ekonomiskt bistånd ska kontroll ske så det enbart är den utsatta som har tillgång till det aktuella bankkontot. Om kontot är gemensamt med förövaren ska den utsatta uppmanas att omgående skaffa eget konto samt avsluta det gemensamma kontot.

6.8 Behov av tolk

Enligt förvaltningslagen ska en myndighet som har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad, anlita tolk.⁷ Tolk

⁷Förvaltningslagen (2017:900) 13 §

ska därför alltid användas när det finns misstanke om utsatthet för våld i ett ärende där den utsatta inte kan svenska eller är allvarligt hörsel- eller talskadad.

I ärenden där det misstänks förekomma våld i nära relation ska anhöriga inte användas som tolkar. Tolken bör vara auktoriserad. Det kan vara viktigt att undersöka om den utsatta önskar en kvinnlig eller manlig tolk samt undersöka om den tilltänka tolken känner släkten. Telefontolk kan vara det bästa alternativet. Tolkens namn eller tolknumret samt vilket företag som anlitas ska noteras i journalen.

6.9 Nyanlända personer

När arbetsmarknads- och socialnämnden får information om att en person som är asylsökande kan vara utsatt för våld har nämnden enligt 2 kap 1 § SoL det övergripande ansvaret för att den våldsutsatta får hjälp. Migrationsverket har dock ansvar för att bevilja logi, dagersättning och särskilt bidrag. Om arbetsmarknads- och socialnämnden bedömt att det är lämpligt kan Migrationsverket omplacera den våldsutsatta inom sin egen förläggningsorganisation. I dessa ärenden ska samråd ske med Migrationsverket för att den våldsutsatta ska få det stöd och hjälp denne behöver.

6.10 Tvåårsregeln

När en person gift sig eller blivit sammanboende och flyttat till Sverige som anknytning till sin partner behöver denne sammanleva med partnern i två år innan permanent uppehållstillstånd beviljas. Vid särskilda skäl kan undantag göras. Utsatthet för våld kan vara ett sådant särskilt skäl. Det är därför viktigt att noga dokumentera och genomföra utredningen sakligt då den kan användas som underlag för ett ställningstagande om den våldsutsatta ska få permanent uppehållstillstånd.

6.11 Särskild utsatthet

Våld förekommer i alla slags relationer. Några grupper som bedömts som särskilt utsatta är äldre kvinnor, kvinnor med funktionsnedsättning, kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor med missbruks- och beroendeproblem samt kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Även våld i samkönade relationer har uppmärksammats som ett eget problem- och kunskapsområde liksom våldsutsatta som tillhör nationella minoriteter.⁸ En grupp kan beskrivas som särskilt utsatt för

⁸ Socialstyrelsen. Våld- Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relation, 2016, Prop. 2006/07:38 s. 16 samt Skr 2007/08:39 Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

våld av olika anledningar. Det kan handla om att gruppen är utsatt i särskilt hög grad, eller att brotten ger upphov till särskilt allvarliga konsekvenser för den som utsätts. Men också att man inte har resurser eller möjligheter att förändra sin situation eller göra den känd.⁹

Eftersom en och samma person kan beröras av flera omständigheter som inverkar på förhållandet till en närstående våldsutövare kan det vara bra för personal som träffar en våldsutsatt att inte fokusera på ”grupptillhörighet” utan utgå ifrån olika faktorer som kan påverka den våldsutsattas sårbarhet. Det är alltid individen som måste vara utgångspunkten för bedömningen av situationen och behoven.

Exempel på olika sårbarhetsfaktorer är:

- okunnighet om de rättigheter man har
- socialt och ekonomiskt beroende av närstående eller av samhället
- konflikt mellan närståendes och andras förväntningar
- isolering och ensamhet
- beroende av andra för att klara vardagslivet
- starkt beroende av våldsutövaren.¹⁰

Förhållandena kan se annorlunda ut och stödinsatserna kan behöva utformas på ett särskilt sätt för olika grupper eller för personer där olika sårbarhetsfaktorer kan identifieras. I dessa fall kan det vara befogat att personal från olika enheter bedömer en våldsutsatt persons situation utifrån sina specifika kompetensområden och kanske även träffar den utsatta personen tillsammans.

Om det gäller en våldsutsatt person med missbruks- och beroendeproblematik kan våldet och missbruket utredas parallellt och utmynna i en bedömning av insatser för såväl våldsutsatthet som missbruk.

Det viktiga är att insatserna samordnas och att den interna samverkan fungerar väl så att den våldsutsatta får det stöd och skydd som motiveras av våldet.

6.11.1 Ett intersektionellt perspektiv

För att få syn på hur våld i nära relationer påverkar individer olika beroende på hur deras livsvillkor ser ut kan ett intersektionellt perspektiv användas.

Perspektivet används för att förstå hur maktordningar samverkar. Det kan gälla maktstrukturer utifrån exempelvis kön, sexualitet, etnicitet, klass och ålder.

⁹ Nationellt Centrum för Kvinnofrid

¹⁰ Socialstyrelsen. Våld- Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relation, 2016

Att anta ett intersektionellt perspektiv innebär att ta hänsyn till hur olika maktstrukturer kan påverka hur våldet tar sig uttryck, och vilka konsekvenser det får för den som utsätts för våld. Ett intersektionellt perspektiv kan bidra till att stödet och skyddet kan anpassas efter individens behov.

Länsstyrelserna har tagit fram ett metodstöd som utforskar hur intersektionalitet och normkritik kan användas som verktyg för att ge förbättrat stöd vid våld.¹¹

6.12 Hedersrelaterat våld

Tyresö kommun ingår i Origo, ett resurscentrum för stöd och samarbete i Stockholms mot hedersrelaterat förtryck och våld. Origo kan användas av personal för konsultation om stöd i arbetet, även utsatta och förövare kan själva ta direktkontakt med Origo. Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck är det viktigt att vid kartläggning av nätverket tänka på att flera familje- och släktmedlemmar kan vara delaktiga i utövandet av våldet. Hedersrelaterat våld sker i starkt patriarkala system och är centrerat kring kontroll av sexualitet och familjebildning där individers handlingar ses som symboler för släktens/kollektivets heder.

Hedersrelaterat våld och förtryck kräver särskild kompetens både när det gäller stöd till den våldsutsatta och förståelse för de sammanhang där denna typ av våld uppstår. Våldet är ofta sanktionerat av närstående och de som utövar våldet skyddas av övriga anhöriga.

En ungdom som vänder sig till socialtjänsten och berättar om förhållanden i hemmet utifrån en hederskontext kan motsätta sig att föräldrarna kontaktas. I dessa situationer kan socialtjänsten behöva tala med den unge vid flera tillfällen och i särskilt allvarliga fall planera för hur skyddet av den unge ska utformas innan beslut om utredning fattas.

Har utredning inletts ska man avvakta med att informera vårdnadshavare tills skyddet är ordnat. Vid placering av en ungdom eller vuxen i skyddat boende i annan kommun, bör om möjligt information först hämtas in om det i den kommunen finns släktingar och/eller vänner som kan röja den nya adressen.

Metodstödet PATRIARK kan användas för att bedöma risk för hedersrelaterat våld och planering för adekvata skyddsåtgärder.

¹¹ Metodstöd Länsstyrelserna, Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer, 2018

Sedan den 1 januari 2019 erkänns inte utländska barnäktenskap, oavsett vilken anknytning till Sverige som personerna hade när äktenskapet ingicks eller hur gamla de är när frågan prövas av en myndighet.

7 Barn och unga som utsätts för våld

7.1 Socialstyrelsens föreskrifter

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer SOSFS 2014:14, kap. 6 anges bland annat att när det kommer till socialnämndens kännedom att barn utsatts för våld av en närstående eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående, ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Nämnden ska vidare bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld.

7.2 Barnperspektiv

Det är viktigt att lyfta barnet eller den unges situation och hålla fokus på barn som lever i miljö där det förekommer våld. Barnperspektivet delas in i tre olika delar där varje del utgör en grund och fokus för förhållningssätt i barnärenden.

Barnrättsperspektivet – Detta perspektiv avser barnets rättsliga status som eget subjekt.

Barnperspektivet – Syftar till att den vuxne ska se barnet och ha det i åtanke.

Barnets perspektiv – Innebär att barnet självt blir lyssnat på och att det utifrån ålder och mognad ges möjlighet att få bidra med sina erfarenheter, synpunkter och förslag.

Att hålla kvar ett barnperspektiv kan ibland vara svårt men nödvändigt i handläggningen i ärenden med barn. I Socialstyrelsens handbok *Våld* uttalas tydligt att det aldrig kan vara till barnets bästa att leva i en miljö där barnet eller den unge bevittnar eller utsätts för våld.

7.3 Faktorer att ta hänsyn till i arbetet med våld i nära relation

Barn och unga som växer upp med våld i nära relation far illa av det i någon form. Förekommer våld i nära relation mot någon i hemmet löper barnet eller ungdomen ökad risk att själv utsättas för våld. För ett barn eller ungdom kan det vara lika allvarligt att bevittna våld som att själv bli utsatt. Även om barnets eller ungdomens fysiska hälsa inte skadas så finns det stor risk att deras psykiska tillstånd och utveckling påverkas.

Starka känslor av skuld och skam är en viktig anledning till att våldet förblir osynligt, men det kan finnas flera förklaringar. Barn och ungdomar kan sakna kunskap om var det går att få hjälp och stöd. Våldet kan av barnet eller ungdomen uppfattas som normalt. Barnet kan ha en egen förståelse och förklaring till våldet, eller vara traumatiserat. Barnet kan också tro att ett avslöjande skulle kunna förvärra situationen. Barn och ungdomar kan också ha signalerat om våldet men signalerna kan ha misstolkats eller inte uppfattas.

När små barn utsätts för våld är det mest sannolika att symtomen upptäcks på barnavårdscentraler eller förskolor. Små barn signalerar till vuxna på olika sätt. Symtomen är ofta ospecifika, barnet kan uppfattas som gnälligt och rädd att förlora kroppskontakten med förälder. Barn i övre förskoleåldern kan gå tillbaka i utvecklingen och språkutvecklingen kan avstanna.

Forskning visar att få barn (cirka 12 procent) berättar på förskola eller till utomstående om de blivit utsatta för våld eller bevittnat våld. De vänder sig oftare till någon närstående. Därför är det viktigt att lyssna till andra personer som eventuellt vänder sig till arbetsmarknads- och socialförvaltningen om ett barn berättat att de bevittnat eller varit utsatt för våld.

För något äldre barn kan mobbning, självskadebeteende, aggression, skolknäring, snatteri, extrem blyghet, missbruk m.m. vara symtom på utsatthet för våld.

Dessa symtom kan vara orsaken till att barn och ungdomar aktualiseras inom socialtjänsten genom en anmälan som i första hand inte handlar om våld. Barn uppvisar inte alltid symtom på grund av de överlevnadsstrategier barnet tillskansat sig. Symtomen kan visa sig i ett senare skede då det är mer lugnt och stabilt i barnets hemsituation. För de flesta barn som lever i våldsutsatta familjer är våldet återkommande och innebär en upprepning av potentiellt traumatiserande händelser.

7.4 Utredning

Utredningen enligt 11 kap. 1 § SoL ska vara inriktad på barnets situation utifrån misstankar om våld, egen våldsutsatthet eller bevittnande av våld. Fokus ska vara på barnets eller den unges behov av skydd eller stöd och hur detta ska tillgodoses. Barn och ungas perspektiv ska vara väl synligt i utredningstexten. En väsentlig del av utredningsförfarandet bör bestå i att barnet får möjlighet att berätta om vad det har bevittnat och hur det upplevt våldet.

Det är viktigt att noggrant dokumentera vad barnet har sagt och vara lyhörd för och observera signaler från barn som är lojala med våldsutövaren. Barn som inte berättar något trots omfattande eller allvarlig kännedom om våld är ett observandum för att barnet vågar eller inte har tillåtelse att berätta om våldet. Det är en viktig aspekt vid bedömning av såväl barnets behov som föräldraförmågan hos den som utövar våldet.

Utredningen ska ske enligt utredningsstrukturen Barns Behov I Centrum (BBIC) samt arbetsmarknads- och socialnämndens riktlinjer för handläggning av ärenden gällande barn- och ungdomsvård.

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:4 5 och 6 kap) bör man i utredningen beakta behovet av akut stöd och hjälp på kort och lång sikt, våldets konsekvenser för den utsatta, den våldsutsattas nätverk, osv.

Det ska även göras en bedömning av om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge, förmynderskap eller målsägandebiträde enligt 5 kap. 2 § socialtjänstförordningen, SoF (2001:937). I så fall ska nämnden göra en framställning eller ansökan om det hos den domstol till vilken ärendet hör. Detsamma gäller om nämnden bedömer att ett barn är i behov av målsägandebiträde.

Det ska finnas rutiner avseende risk- och säkerhetsbedömningar och polisanmälan.

7.5 Bemötande

Barn i utsatta situationer kan ha en oförmåga eller en rädsla för att svara på frågor om sin situation och sina upplevelser. Barnet eller den unge behöver tryggas i hur informationen som framkommit ska presenteras för föräldrarna. Barnet eller den unge kan ha tidigare negativa erfarenheter av att ha berättat om våld. Barnet ska göras delaktigt och det är viktigt att lyssna in barnet.

Vid samtal om våld i nära relationer med barn, eller unga, ska handläggare beakta konsekvenserna av stark stress och trauma, vilket innebär att handläggare behöver lägga vikt vid:

- tydlighet kring handläggarens uppdrag, ansvar och roll
- flexibilitet angående hur, var och när möten kan äga rum
- att förmedla att barnets eller den unges berättelse har betydelse
- att avnormalisera våldet

7.6 Insatser

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen ska erbjuda stöd och skydd till barn och ungdomar som utsatts för våld i en nära relation. Insatserna ska utformas utifrån barnets eller den unges behov.

Vid allvarligt våld ska insatserna i första hand planeras utifrån barnets skyddsbehov. Det kan innebära att barnet eller den unge behöver placeras i annat boende med eller utan en vårdnadshavare. Placeringen kan ske med samtycke enligt Socialtjänstlagen eller med stöd av Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Bedömningen av vilka insatser som behövs ska ta hänsyn till föräldrarnas förmåga och vilja att skydda barnet.

När biståndsbedömda insatser beviljas ska en genomförandeplan upprättas där målet för insatserna och hur insatserna ska utföras framgår. Insatserna och genomförandeplanen ska följas upp.

Socialtjänsten bör även erbjuda och motivera barnets föräldrar och andra närstående att ta emot råd, stöd eller behandling utifrån barnets behov. Det kan finnas personer av betydelse i barnets nätverk som kan utgöra en resurs för att stötta barnet. Personer i nätverket kan behöva råd och stöd för att kunna göra detta på ett sätt som är bra för barnet.

Barn som har utvecklat en egen problematik med svåra symtom kan behöva remitteras och behandlas av personal som har kompetens inom klinisk barnpsykiatri. Det kan också behövas för barn med olika typer av funktionsnedsättningar, då det kan vara svårt att veta vilka svårigheter är kopplade till funktionshindret och vilka som är en konsekvens av våldet.

7.7 Barn på skyddat boende

Om det är aktuellt med skyddat boende för en vårdnadshavare så ska det göras en samlad bedömning utifrån barnets behov och vårdnadshavarens förutsättningar att skydda och ta hand om barnet. Barn på skyddat boende har rätt till skolundervisning. Det skyddade boendena som upphandlats ska ha upparbetade rutiner för inskrivning vid skola/förskola/SFI. Tyresö kommun är enligt avtalet ansvarig för eventuell skolskjuts för barn som vistas i skyddat boende i de fall det kan vara aktuellt.

Om det är en av föräldrarna som är utövare av våldet ska förövaren utifrån säkerhetsaspekter inte ha information om de utsattas vistelseadress. Eventuellt

umgänge mellan den andre vårdnadshavaren och barnet ska ske på en plats som är säker för barnet.

7.8 Insatser när vårdnadshavare inte är överens

Barn har under vissa omständigheter möjlighet att få tillgång till insatser när vårdnadshavarna inte är överens. Socialnämnden kan enligt 6 kap. 13 a § Föräldrabalken, FB, besluta att åtgärder vidtas även om den ene vårdnadshavaren inte samtycker och om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller:

- psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)
- behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL
- att utse av en kontaktperson eller en kontaktfamilj enligt 3 kap. 6 b § första stycket SoL
- en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 enligt Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS (1993:387)

7.9 Våld som bakgrund till vårdnadskonflikt

När det förekommit våld i nära relation kan det vid separation bli svåra konflikter mellan vårdnadshavare i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Det leder ofta till en vårdnadskonflikt som avgörs i domstol. En vårdnadsutredning begärs av tingsrätten och genomförs av familjerätten i kommunen.

Enligt 5 kap 3 § SoL, och 6 kap 18 § FB framgår att kommunen ska sörja för att föräldrar genom samarbetsamtal kan få hjälp att nå enighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Tingsrätten kan vid vårdnadstvister uppdra åt nämnden att anordna sådana samtal i barnets intresse.

Undantag från krav på samarbetsamtal kan göras om det har förekommit våld inom relationen. Samtalsledaren bör i sådana fall överväga om det är lämpligt att påbörja samarbetsamtal. Nämnden kan då underrätta domstolen om att förutsättningar för samarbetsamtal saknas. Redan inledda samtal kan behöva avbrytas om handläggare vid familjerätten bedömer att den ena förälderns enda syfte med att delta är att komma i kontakt med eller kontrollera den andra (SOSFS 2012:4).

7.10 Barncentrum

Tyresö ingår tillsammans med Nacka och Värmdö kommuner, åklagare och polis i samverkansöverenskommelse med Barncentrum. Barncentrum är en samlokaliserad myndighetssamverkan i syfte att på ett mer barnvänligt och

rättssäkert sätt utreda brott och misstankar om brott mot barn. Målet är att barn som utsatts för eller bevittnat våld ska få bästa möjliga stöd och skydd genom hela processen.

8 Insatser till våldsutövare

8.1 Bemötande

En person som misstänks utöva våld mot någon närstående ska få ett korrekt bemötande och behandlas med respekt mot sin person om denne söker hjälp av arbetsmarknads- och socialförvaltningen. Om en vuxen ansöker om stöd för att denne utövar våld och har barn ska en orosanmälan göras till barn- och ungdomsenheten.

Vid varje enskilt tillfälle är det viktigt att göra en avvägning om den sökande ska informeras om att en orosanmälan görs. Avvägningen görs utifrån den information som kommit fram om våldets allvarlighetsgrad och om barnet eller den unge kan vara i behov av skydd. Mottagningsgruppen för barn och unga kan konsulteras om det är oklart.

Det är viktigt att stötta våldsutövare att ta emot hjälp och hitta strategier och överenskommelser kring hur våldsutövaren ska agera för att inte utsätta någon för våld.

8.2 Insatser

Socialtjänstlagen är inte lika tydlig när det gäller ansvar för våldsutövare som för våldsutsatta personer. Den som utövar våld mot närstående har dock rätt att få stöd och hjälp för att förändra sitt beteende. Av Socialstyrelsens allmänna råd framgår att socialnämnden med utgångspunkt i barnets behov bör kunna erbjuda insatser dels till våldsutövande föräldrar, dels till andra våldsutövande vuxna som bor tillsammans med barn.

Insatserna bör syfta till att våldet upphör och att våldsutövaren får en ökad förståelse för hur våld påverkar barn. De bör genomföras med beaktande av barnets behov av trygghet och säkerhet.

Utövare av våld i nära relation kan erbjudas råd och stöd eller motiverande samtal. Våldsutövare som är föräldrar kan få stöd via resursenheten.

Män som utövar våld kan också vända sig till Manscentrum Östra Södertörn.

9 Skydd och säkerhet

Det är viktigt att det finns beredskap i Tyresö kommun att möta vuxna och barn som lever med olika former av skyddade personuppgifter. Det behöver finnas ett säkerhetstänkande på enheterna både kring hanteringen av handlingar för att sekretessbelagda uppgifter inte ska röjas men också kring hur ärendet ska hanteras och vilka på enheterna som ska ha insyn i ärendet. När det finns behov ska handläggare samverka med polis och Skatteverket i dessa frågor.

Det är viktigt att tala med den enskilde om hur och var möten kan äga rum, särskilt om det inkommer ett ärende där en förälder och barn har sekretessmarkering eller annat skydd. Det är också viktigt att motringa om det inkommer en förfrågan om en sekretesskyddad person.

9.1 Hantering av akter och skyddade personuppgifter

När en risk- och säkerhetsbedömning gjorts och det framkommit att det föreligger allvarligt hot om våld, eller att våldet har varit av så allvarlig art att den utsatta och dennes eventuella barn är i behov av skydd ska personakter och personuppgifter hanteras enligt särskild rutin. Akter ska hanteras på så sätt att endast vissa chefer och utsedda handläggare ska ha tillgång till dem.

9.2 Sekretessmarkering

Sekretessmarkering är en varningssignal om att det finns ett behov av att göra en noggrann skadeprövning när någon begär att få ut en sekretessmarkerad uppgift. I dagligt tal benämns detta för ”skyddad adress”. Skatteverket är den myndighet som beviljar sekretessmarkering i folkbokföringsregistret. En del personer som söker stöd hos socialtjänsten på grund av att de har utsatts för våld kan vara i behov av sekretess i form av skyddade personuppgifter. Handläggare i socialtjänsten kan bistå med intyg till Skatteverket.

9.3 Skyddad folkbokföring

Skyddad folkbokföring ersätter den tidigare skyddsåtgärden kvarskrivning och innebär att den som av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier på annat sätt, efter egen ansökan får medges att vara folkbokförd på en annan folkbokföringsort än där personen är bosatt.¹² Åtgärden

¹² 16 § 1 st Folkbokföringslagen

ska med hänsyn till den enskildes förmåga och övriga förutsättningar kunna antas tillgodose behovet av skydd. Skyddad folkbokföring medges som regel för obestämd tid (prop. 2017/18:145 s. 130) men får begränsas till viss tid. Det är viktigt att hantera den våldsutsattas adress och personuppgifter utifrån beslutade rutiner för att minimera risken för att röja vart personen befinner sig.

9.4 Fingerade personuppgifter

I särskilda fall kan en våldsutsatt person och dennes barn få byta identitet genom att använda andra personuppgifter än verkliga. Fingerade personuppgifter kan medges en person som riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet mot sitt liv, sin hälsa, sin frihet eller frid.¹³ Det är Polismyndigheten som fattar beslut om att någon ska få använda fingerade personuppgifter.¹⁴ Polismyndigheten ska meddela Skatteverket vilka fingerade uppgifter som ska registreras i folkbokföringen och hur länge de ska gälla (6 § FPL).

Om personen kan få ett tillräckligt skydd av sina personuppgifter genom att beviljas skyddad folkbokföring medges inte fingerade personuppgifter. Personer med fingerade personuppgifter måste helt bryta med sin släkt och vänner. Polisen ansvarar för skyddet av dessa personer.

9.5 Utredningar när någon av föräldrarna har skyddade personuppgifter

9.5.1 Vårdnads-, boende- och umgängesutredningar

En förälder som har skyddade personuppgifter kan vid tvist i domstol göra en ”foruminvändning”, för var målet ska handläggas för att ärendet inte ska handläggas i den domstol som har den egna hemvisten som upptagningsområde. Oftast handläggs sådana ärenden i Stockholms Tingsrätt. Det är rätten som fastställer hur en utredning ska bedrivas och har möjlighet att vända sig till socialnämnden för att samråda var utredningen ska genomföras.

9.5.2 Barnavårdsutredning

Det är inte belyst i lagstiftningen var en barnavårdsutredning ska göras om en förälder har skyddade personuppgifter då gemensam vårdnad föreligger. Om en förälder och ett barn har skyddad folkbokföring (har ersatt tidigare kvarskrivning) i annan kommun kan det vara lämpligast att genomföra utredningen där. Det är inte

¹³ 1 § 1 st Lag om fingerade personuppgifter, FPL

¹⁴ 2 § 1 st FPL

lämpligt med gemensam vårdnad vid dessa situationer och socialnämnden behöver ta ställning till att göra en framställan om att överflytta vårdnaden enligt 5 kap 2 § SoF.

9.6 Sekretessbeläggning av barns eller ungas vistelseadress

Det kan vara nödvändigt att fatta beslut om att sekretessbelägga uppgift om barnets vistelseadress i de fall en vårdnadshavare placerats och tillsammans med barnet och den andre vårdnadshavaren vill veta vart barnet eller den unge är. Se 12 kap. 3 § första stycket 1, Offentlighets och sekretesslagen (OSL).

9.7 Posthantering

I ärenden där det förekommer allvarligt våld och våldsutsatta och eventuella barn är placerade på skyddat boende ska rutinerna för posthantering följas. Post eller brev från socialtjänsten ska aldrig sändas till hemadressen. Den utsatte ska uppmanas att skaffa en poste restante adress, box eller hitta en annan lösning för att få tillgång till sin post. Då våldsutsatta har sekretessmarkering eller skyddad folkbokföring förmedlas posten via Skatteverket.¹⁵

9.8 Besök på förvaltningen

I ärenden med våld ska besöken ske på trygg plats. Om den våldsutsatta är orolig för att träffa handläggare i kommunens lokaler ska annan plats väljas som är tryggare. I vissa våldsärenden behöver handläggare ha ett säkerhetstänkande utöver det vanliga kring våldsutsatta och eventuella barn.

9.9 Samverkan vid akut skyddsbehov

När det står klart att ett ärende är akut har handläggaren som gjort bedömningen, oavsett arbetsplats, ett ansvar för att den utsatta får hjälp och att rätt enhet blir kontaktad. En bedömning görs av vilka som kan behöva samverka i varje enskilt ärende. Dessa kallas till ett möte snarast.

Tjänstgörande chef ska informeras, för att tillsammans med handläggaren göra en risk- och säkerhetsplanering. Beslut ska också tas om hur den akuta handlägningsprocessen ska genomföras så att den enskilde får det skydd och det stöd den är i behov av.

¹⁵ Se Skatteverkets hemsida.

Vid misstanke om att barn utsätts för våld ska en bedömning göras när och hur vårdnadshavarna till barnet ska kontaktas och delges informationen. En bedömning av allvarlighetsgraden av våld ska alltid göras samt en skydds- och säkerhetsbedömning för barnet eller den unge.

Om det föreligger dom avseende växelvis boende och umgänge har arbetsmarknads- och socialnämnden ansvaret för skydd för barnet eller den unge. Handläggare ska då uppmana våldsutövaren att inte träffa barnet innan skyddsbehovet är klarlagt. En framkomlig väg kan vara att motivera den misstänkte våldsutövaren att inte träffa barnet under utredningstiden.

9.10 Rättsväsendet

Om den våldsutsatta har gjort en polisanmälan har denna i princip alltid rätt till ett målsägandebiträde som kan vara till stöd och hjälp under både förundersökning och rättegång. Åklagaren kan besluta om kontaktförbud (tidigare kallat besöksförbud), vilket innebär förbud för den person som utövar våld att söka upp eller ta kontakt med den våldsutsatta. Kontaktförbudet kan också gälla förbud att vistas i närheten av bostaden eller arbetsplatsen. Exempel på andra skyddsåtgärder är personskydd, trygghetstelefon och brottsofferstöd.